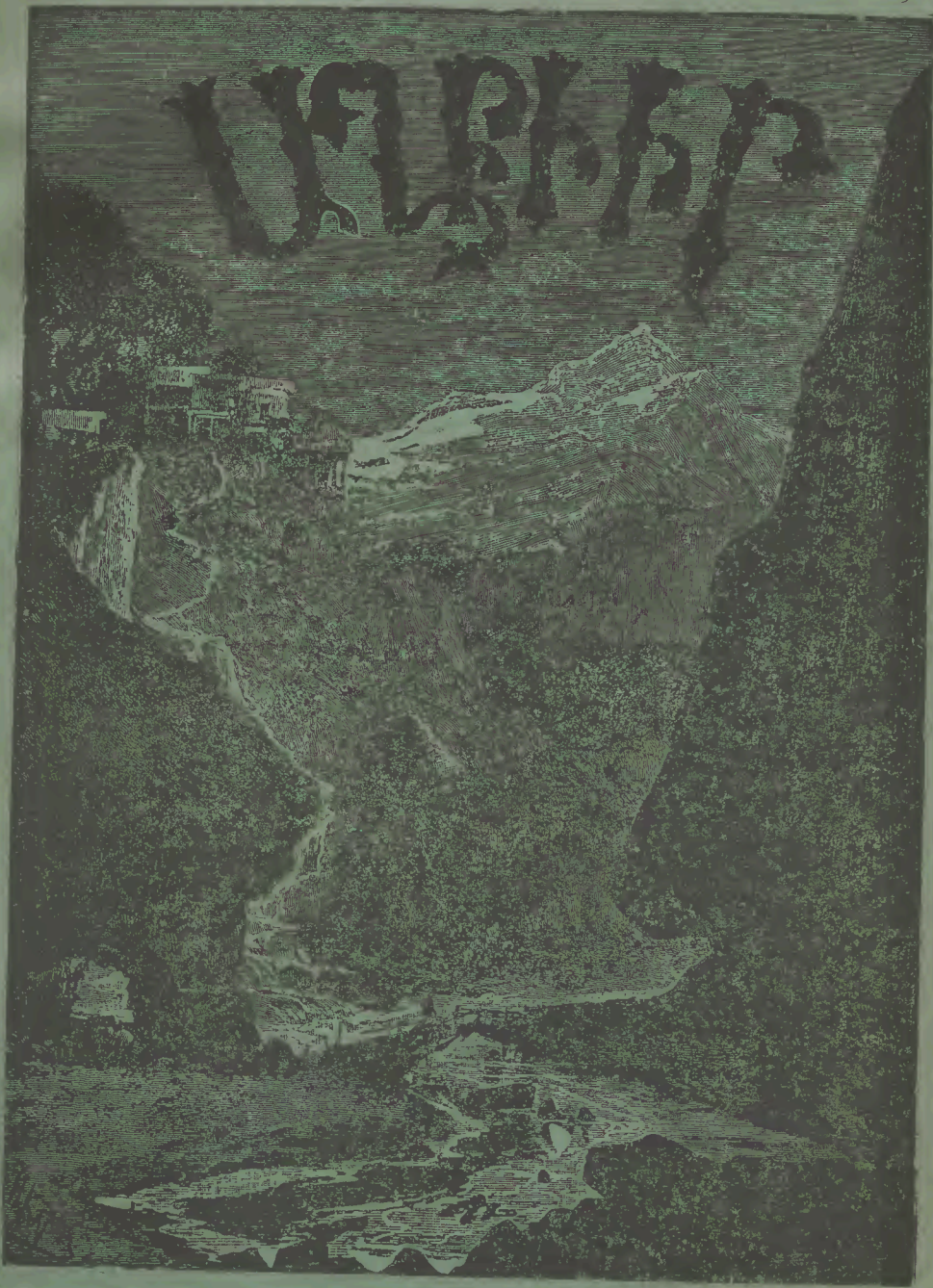

№ 2

XXXI ՓԵՏՐԻՆՐ XXXI

1913

U w [0] b q b u w [u] w d w z u

Երեսունմէկերորդ տարի

1913 № 2

Փ Ե Տ Ր Լ Ա Ր

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Տիգրան Նազարեան

ԱԽ, ԴՈՒ, ԼԱԼԿԱՆ!

Լար չր կար, մի տղայ կար, անունը
Հրանդ:

Երբ մայրիկը կամ դայեակը նրան
բան էին ասում, նա իսկոյն սկսում էր պոռալ:
Եւ ոչոր չը գիտէր, թէ նա ինչ է ուզում:
—Հրանդիկ,-ասում էր նրան մայրիկը,-գնա
ման գալու:

—Ա-ա-ա—պոռում էր Հրանդիկը:

—2եմ ուզում ման գալ:

—Դէ նստիր տանը:

—Ա-ա-ա—պոռում էր Հրանդիկը:

—2եմ ուզում նստել տանը:

—Ախ, դու, լալկան!

Մի անգամ ամառանոցում մայրիկը թէյի
բաժակը Հրանդիկին մեկնելով, ասաց.

—Վերցրու, խմիր թէյը տաք-տաք:

—Ա-ա-ա—պոռաց Հրանդիկը.

—2եմ ուզում տաքը:

—Ուզում ես սառը, խմիր սառը:

—Ա-ա-ա, չեմ ուզում սառը:

—Դէ ի՞նչպիսի թէյ ես ուզում, գո՞ր ես ուզում, ի՞նչ է:

—Ա-ա-ա, չեմ ուզում գոլը:

—Ուրեմն թէյ չես ուզում. դէ մի՞ խմիր:

—Ա-ա-ա, չեմ ուզում չը խմել, ուզում եմ խմել:

—Դէ, խմիր:

—Ա-ա-ա, չեմ ուզում խմել, ուզում եմ չը խմել:

—Ախ, դու, լալկան!

— — —

Մի անգամ Հրանդիկը գնաց երեխաների հետ խաղալու: Գիսակի և Օնիկի հետ սկսեցին կոզակ-աւազակ խաղալ:

—Հրանդիկ, դու կը լինես կոզակ,-ասաց Օնիկը,-իսկ մենք Գիսակի հետ աւազակներ:

—Ա-ա-ա,-պոռաց Հրանդիկը:

—2եմ ուզում լինել կոզակ և չեմ ուզում, որ դուք լինէք աւազակներ:

—Դէ, դու Օնիկի հետ եղիր աւազակ,-ասաց Գիսակը,-իսկ ես կը լինեմ կոզակ:

—Ա-ա-ա—պոռաց Հրանդիկը:

—2եմ ուզում, որ դու լինես կողակ:

—Դէ, չես ուզում, ուրեմն խաղա ինքդ մենակ, իսկ ես Գիսակի հետ կը խաղամ:—ասաց Յնիկը:

—Ա-ա-ա—պոռաց Հրանդիկը:

—2եմ ուզում մենակ, ուզում եմ ձեզ հետ խաղալ:

Երեխաները ձանձրացան լալկանի հետ զըլուխ դնելուց. նրանք թողին ու գնացին:

—Ա-ա-ա,—պոռաց Հրանդիկը,—ինչո՞ւ նրանք գնացին. չեմ ուզում, որ նրանք գնան. ուզում եմ, որ նրանք գան:

—Ինչպէ՞ս չէ, սպասիր, թէ կը գան. նրանց շատ հարկաւոր է լալկանի հետ խաղալ, ախ, դու, լալկան!

Փոխադրեց ասերէնից Սիլա Օլ.

Ա Ռ Ի Ա Կ Ը

(Նւէր «Աղբիւրին»՝ 30-ամեակի առիթով)

նաս բարով, ես փախչում եմ,—ասաց առւակը աղբիւրին, որտեղից ինքը դուրս էր գալիս.—ես շտապում եմ հասնել գետին: Սարի գլխից ուղիղ ճանապարհով ես ցած կիջնեմ: Ժամանակ չունիմ դէս ու դէն ընկնելու, ինչպէս անում է իմ եղբայրը, ահա այն վտակը, որ երևում է հեռից:

—Կտրճ ճանապարհով գնալը ամեն անգամ լաւ չէ, —պատասխանեց աղբիւրը: —Եթէ դու հոսես ուղիղ ճանապարհով, շատ հրաշալի տեղեր բաց կը թողնես, նոյնիսկ չես էլ նկատիլ այդ տեղերը:

—Ինձ համար միևնոյն է: Միայն թէ շուտով հասնեմ գետին՝ ողջ և առողջ. իմ բոլոր ցանկութիւնը այս է միայն:

—Բայց...—դարձեալ փորձեց հակաճառել աղբիւրը,—դու կը խառնուիս գետին՝ ոչ մի յիշատակ չը թողնելով քո յետեւից. մի յեռնային փոքրիկ ծաղիկ անգամ չի յիշիլ քեզ քո սահրնթաց հոսանքից յետոյ:

Այդ խօսքերի վրայ քմծիծաղ տւեց փոքրիկ առւակը ու հեռացաւ՝ ցնծագին շողալով արևից:

—Խնդրում եմ մի քիչ թրջես իմ արմատները.—ձայն տւեց նրան մարգարտածաղիկը, երբ նա, ինչպէս արծաթափայլ ժապաւէն, անցնում էր մարգագետնից:

—Ի՞նչպէս, ես պիտի կորցնեմ իմ ոսկի րոպէները և փոխեմ ճանապարհիս ուղղութիւնը, այն էլ քեզ պէս մի փոքրիկ ծաղկի համար... Մի՛ էլ մտածի այդ բանի համար,—պատասխանեց խոխոջուն առւակը.—աւելի լաւ է՝ սպասիր երեկոյեան ցօղին:

Բայց մարգարտածաղիկը զլխիկը խոնարհեց՝ աւելի ու աւելի թուլանալով ու նւագելով. իսկ երբ ցօղը երևաց, արդէն ուշ էր—նա մեռել էր ծարաւից:

—Մի քիչ թարմացրո՛ւ ինձ,—հառաչեց թրդթենին,—շատ վաղուց է, որ արևը իր այրող ճառագայթները ուղղել է դէպի ինձ:

Խմիչ, Արուսեակ, յետոյ Մտերմիկիդ էլ կը խմացնեմ:

—Ես չեմ կարող ցատկել այս ահագին քարերի վրայով,—պատասխանեց հպարտ առուակը,—իմ եղբայրը հոսում է այս մօտիկ տեղով. դիմիր նրան, գուցէ նա վազէ, գայ քեզ մօտ:

Բայց վտակը արդէն շատ բոյսեր էր թարմացրել.—նա չէր կարող բոլոր ծառերին օգնութեան հասնել: Իսկ առուակը հէնց այնպէս հոսում էր վերևից ներքև, մտածելով միայն իր բաւականութիւնների ու ցանկութիւնների մասին, մինչդեռ շատ ծառեր ու ծաղիկներ կարօտում էին մի կաթիլ ջրի:

—Ես պիտի հասնեմ գետին,—կրկնում էր առուակը.—ժամանակ չունիմ մտածելու հարեանների մասին:

Նրա եղբայրը օգնում էր բոլորին, ինչքան որ կարողանում էր. հոսում էր հանդարտ, երբ ծաղիկները կանչում էին, նա ճանապարհից շեղւում էր և գնում, թարմացնում նրանց. ու երախտագէտ ծաղիկները սկաւառակների մէջ հաւաքում էին ցօղի կաթիլները ու թափում վտակի մէջ: Ծառերը կախում էին նրա վրայ, որ պաշտպանեն նրան արևի կիզիչ ճառագայթներից. դրանով նրանք յայտնում էին իրանց շնորհակալութիւնը վտակին այն բանի համար, որ նա յազեցրել էր իրանց տերեւների ու արմատների ծարաւը:

Վերջապէս վտակը թափւեց գետի մէջ այն-

քան կամաց, որ առակը նրան նկատեց այն ժամանակ միայն, երբ գետը կանչեց վտակին իր անունով:

—Ի՞նչ էիր անում այսքան ժամանակ, աղբիւրից հեռանալուցդ յետոյ,—հարցրեց նրան գետը:

—Ձատ ցաւում եմ, որ այսքան ուշացայ, բայց ես ճանապարհին պատահեցի շատ պապակած ծաղիկների. նրանք ինձ կանչում էին, և ես անկարող էի անուշադիր կերպով անցնել նրանց մօտից:

Յանկարծ օդի մէջ տարածւեցին ներդաշնակ ձայներ ու լաւեց մի հմայիչ երաժշտութիւն:

—Լսիր,—ասաց գետը.—դրանք ծաղիկների ձայներն են. նրանք քեզ համար զովասանական երգ են ասում, որովհետեւ դու նրանց խղճացել ես:

Ապա գետը դիմեց առակին ու հաշիւ պահանջեց նրա ճանապարհորդութեան մասին: Առակը ոչինչ չը կարողացաւ ասել, բացի այն, որ շտապում էր, որքան ոյժ ունէր, շուտով հասնել գետին:

—Ո՛չ մի ծաղիկ քեզ համար զովասանք չի երգում,—ասաց գետը:—Ո՛չ մի խոտ չի կանաչել քո շնորհիւ, ո՛չ մի ծաղիկ չի յագեցրել իր ծառաւր քո ջրից: Դու անգութ ես, դու եսական ես...

Տիկին Բիւրեղ

ԻՄ ԳՈՐԾԸ ՁԷ

Դ. Ն. Մամիկն-Սիբիրեակի:

I

ԽՈՐԱՐԸ չէր սիրում, երբ իրան պառաւ էին
ասում, և ինքն իրան մխիթարում էր նրա-
նով, որ իրանից մեծ խլուրդներ էլ կային:
Նա ապրում էր մի մեծ բանջարանո-
ցում, որը համարում էր իր սեպհականութիւն,
որովհետեւ իր ծնողներն ու պապերն էլ այնտեղ էին
բնակւել:

Բանջարանոցի տէրը շատ էր բարկանում, երբ
տեսնում էր, որ մարգերից անհետացել են վարունգ-
ներ, գետնախնձոր, տակ, շաղգամ, սիսեռ, գազար
և նոյնիսկ բողկ:

—Այ քեզ ազահ ու շատակեր արարած,— փրնթ-
փրնթում էր բանջարանոցի տէրը:— Եւ էնքան չի
լափում, որքան փչացնում է:

Բայց նա աւելի խիստ էր բարկանում, երբ տես-

նում էր, որ խլուրդը փշացնում է բոյսերի արմատները, և նրանք էդ պատճառով թառամում են ժամանակից առաջ:

Խլուրդը լսում էր փնթփնթոցը, նստում էր բնի մէջ ու ծիծաղում յիմար մարդու վրայ, որ չի կարողանում հասկանալ էն պարզ բանը, որ խլուրդն էլ ուզում է ուտել:

—Հա, ես միշտ պիտի ուտեմ և՛ բացի դրանից՝ ընտանիքս էլ պիտի կերակրեմ,—իրան արդարացնում էր խլուրդը:—Ձանազանութիւնը միայն նրանում է, որ էս մարդը վերեն է աշխատում, իսկ ես՝ ներքեւ: Մէկ էլ՝ որ մարդը չի կարող հասկանալ, թէ ինչ լազաթի բան է, երբ կծում ես գետնից նոր դուրս եկած կանաչ ընձիւղները: Ձմեռայ պաշարը զգեցնում է և գարնան մօտ արդէն սկսում է վերջանալ, մինչդեռ դու գտնում ես բանջարանոցում, մատղաշ ծիւերի մէջ: Շատ լազաթի բան է, երբ բերանդ քաղցրացնում ես մատղաշ ու բնքոյշ արմատներով:

Ընդհանրապէս խլուրդը վատ չէր ապրում, և նրա ընտանիքը շարունակ բազմանում էր: Իսկ բանջարանոցի տէրը աւելի ու աւելի էր բարկանում. բանը էնտեղ հասաւ, որ նա վճռեց իր բանջարանոցում գտնուող բոլոր խլուրդներին ոչնչացնել: Իհարկէ, ծիծաղելի էր, երբ նա սկսեց ինչ որ յիմարթակարդներ դնել, բների մէջ եռ եկած ջուր կամ ինչ որ ազտոտ բան լցնել և այլն:

—Ո՛չ, դու սկզբից մի էնպիսի յիմար խլուրդ գտի՛ր, որ քու թակարդի մէջ ընկնի,—ծիծաղում էր պառաւ խլուրդը՝ նստած իր բնի մէջ:

II

Երբ մէկը լաւ է ապրում, նրան նախանձում են, որովհետեւ իրանց խելքը չի կտրում, որ լաւ ապրեն:

Եղպէս էլ հիմա:

էդ մարդու մօտ բնակւում էին ձիեր, կովեր, ոչխարներ, խոզեր, այծեր, սագեր, բաղեր, հնդկահաւեր ու հաւեր: Դրանք ամենքը դժգոհ էին իրանց դրուժիւնից և վազում էին խլուրդի մօտ ու գանգատւում իրանց տիրոջից: Մանաւանդնրա զահլան տանում էին հաւերը: Մէկ էլ տեսար՝ նրանցից մէկն ու մէկը մօտ վազեց ու սկսեց գօփի պէս գոռգոռալ.

—Ախ—ախ—ախ! Ո՞րտեղ, որտեղ!... Որտեղ ածեմ ձուս: Հէնց որ ձու ես ածում, իսկոյն գալիս է խոհարարուհի Մալանիան ու գողանում: Սարսափելի գող է! Նա իմ ձուերը գողանում է, իսկ մեր աղան ուտում է հա՛ ուտում: Սարսափելի բան է, սարսափելի...

Խլուրդը համբերութեամբ լսում էր ու պատասխանում.

—Իմ գործը չէ...

Իսկ ինքն իրան մտածում էր. «Յիմար հաւ է, չարժէ նոյնիսկ հետը խօսել»:

Ուրիշներն էլ էին գալիս գանգատի: Մանաւանդ աղիողորմ գանգատւում էր հորթուկը: Գալիս էր, վիզը մեկնում ու ողորմելի կերպով բառաչում.

—Մ-մ-ու-ւ, քիչ է...

—Ի՞նչն է քիչ, —հարցնում էր խլուրդը:

—Կաթը քիչ է... Իմ բոլոր կաթը. գողանում է խոհարարուհին: Գողանում է և բոլորը խմում, իսկ ինձ տալիս է միայն աւելցուկը՝ հետը խառնած տաք ջուր! Ես լաւ գիտեմ, թէ կաթը ինչպէս է լինում, ես ջուր չեմ ուզում:

—Խեղճ հորթուկ, —կարեկցաբար ասում էր խլուրդը. —Սակայն դա իմ գործը չէ...

Հորթուկի հետ էլ չարժէր խօսել, որովհետեւ միևնոյն է, ոչինչ չէր հասկանում:

Մի անգամ էլ մօտ վազեց ոչխարը ու գանգատւեց, որ իրանց տէրը ամեն գարնան խուզում է իրան:

—Է՛հ, ի՞նչ եղաւ դրանից: Աւելի լաւ, ամառը աւելի թեթեւ կը զգաս, չես շոգիլ,—նրան մխիթարում էր խուլը:

—Թեթեւ կը զգաս... Մի քեզ խուզէին, որ տեսնէիր, թէ ինչ է նշանակում թեթեւ զգալ:

—Լաւ, լաւ... Գնա կորի՛ր! Իմ գործը չէ...

Սագերը գանգատւում էին, որ իրանց անխիղճ տէրը ամեն աշնան խուլ է իրանց ձագուկներին, մորթում և ուտում:

—Ինքս իմ աչքերով տեսել եմ, թէ ինչպէս մեր կառապան Անդրօնը մորթում էր մեր ձագուկներին, —գանգատւում էր մի պառաւ ու ծանրաբարոյ որձ սագ:—Մի՞թէ սա արդարութիւն է: Կարծեմ որ աշխարհքի մէջ սագից լաւ թռչուն չը կայ: Ա՛յ, օրինակի համար, վերցրէ՛ք աքաղաղին կամ որձ բաղին —մի՞թէ նրանք հոգս են քաշում իրանց երեխաների մասին: Ըսկի չեն էլ մտածում, իսկ ես—մի քայլ անգամ չեմ հեռանում իմ ընտանիքից:

Իհարկէ, սագը շատ լուրջ թռչուն է, բայց խորամանկ խուլը դը միևնոյն բանն էր կրկնում.

—Իմ գործը չէ...

III

Վերջապէս, մի անգամ աշնանը, երբ բոլոր բանջարեղէնը հաւաքել էին, էնպէս պատահեց, որ էդ կենդանիները ամենքը միասին եկան խուլը դիմօտ:

—Դատ արա՛, խուլըդ ախպէր,—ասացին նրանք միաձայն:—Մեր տէրը մեզ նեղացնում է... ամենքիս նեղացնում է: Միայն դո՛ւ, որ լաւ ես ապրում և ո՛չ ոքի բանի տեղ չես դնում: Թէ՛ սեպհական տուն —տեղ ունիս, թէ՛ ամեն տեսակ կերակրով լցնում ես բոյնդ:

Առաջ եկաւ հնդկահաւը, փետուրները ցցեց ու սկսեց փնթփնթալ.

—Բայց աւելի վիրաւորական է ան իմ բանը, որ

Երկու փոքրիկ նապաստակ...

ԳԱՐԵԳՆԻ ԿՈՆՑԵՐՏԸ

Նա հէնց մեզ ամենքիս հայհոյում է: Ասում է.
«Այ դու թանթալոշ սագ!»

Դրանից սագը վերաւորւեց ու հակաճառեց.

—Դա ի՞նչ նշանակութիւն ունի. ա՛յ, ջոկ բան է, երբ նա ասում է. «Դու յիմար ես, ինչպէս հընդ-կահաւ!»: Դա աւելի վատ է...

—Թիւհ! Թիւհ!... Շըլդի-բըլդի, շըլդի-բըլդի! Թիւհ! — փնթփնթաց հնդկահաւը: — Քեզ հետ չարժէ խօսել... Մի խօսքով՝ սագ ես էլի — ուրիշ ոչինչ:

— Պարոններ, դա իմ գործը չէ, անվրդով կերպով պատասխանում էր խլուրդը այդ բոլոր գանգատներին:

Մօտ վազեց խոզը: Նա յուսահատ կերպով դէս էր ընկնում, դէն էր ընկնում և հարցնում էր.

— Չէ՞ք տեսել իմ ճուտերին: Գարնանը ուղիղ տասներկու հատ էին... հա՛, տասներկու հատ! Խոզի ձագից գեղեցիկ ի՞նչ կարող է լինել: Կաշին վարդագոյն, դնչիկը վարդագոյն. վարդագոյն պոչիկը օղակաձև ոլորած: Եւ յանկարծ... Ա՛խ, չեմ կարողանում յիշել! Աշնան մօտ բաւական մեծացել էին. էնպէս լրջացել էին, ասես իսկական խոզեր լինէին... Եւ յանկարծ... Էսօր հաշւում եմ... տեսնեմ — երկուսը չը կայ:

— Լաւ կը լինի, որ գնաս ու հարցնես մեր տիրոջը, թէ ո՞ւր են կորել քո ձագերը, — խորհուրդ էր տալիս սագը: — Էդ միկնոյն բանն է, ինչ որ պատահեց իմ ձագուկներին:

— Իմ գործը չէ, — յամառ կերպով կրկնում էր խլուրդը, թէև ոչոք չէր հարցնում նրան:

Ամենքը վերաւորւած էին: Այժը, որ լուռ կանգնած էր ամբողջ ժամանակ, ամենից վերջը ասաց.

— Պարոններ, ինչի՞ դուք բոլորդ լսում էք էս խլուրդին... Դա էն յայտնի հին խաբեբան է, որ մեր տիրոջը կողոպտելուց բացի՝ ուրիշ գործ չունի:

— Ուրեմն ես քո տեսակէտով զո՞ղ եմ, — վիրա-

ւորւեց խլուրդը:—Ես մեղաւոր չեմ, որ ամենքիցդ լաւ եմ: Ես ապրում եմ իմ սեպհական աշխատանքով, իսկ դուք բոլորդ ձրիակերներ էք: Ձեր տէրը իրաւացի է... Այո, իրաւացի է!

Ամենքը բարկացան և յարձակւեցին նրա վրայ, բայց նա ճարպիկ կերպով ծլկւեց ու աննկատելի կերպով մտաւ իր բոյնը և այնտեղից մի անգամ էլ բղաւեց.

—Իմ գործը չէ:

—Տւէ՛ք դրան!... Ծղրտաց աքաղաղը, յարձակւելով դէպի խլուրդի բոյնը:—Նղբայրներ, ամենքդ զարկէ՛ք!

IV

Ձմեռն անցաւ. հասաւ գարունը: Խլուրդները վերջնականապէս տիրեցին բանջարանոցին և շատ բանջարեղէն փչացրին: Բանջարանոցի տէրը յուսահատւել էր:

Մի անգամ առաւօտեան բանջարանոցի տէրը՝ հետն առած կանաչ գլխարկով մի ծերունու՝ եկաւ բանջարանոց ու ասաց.

—Սիրելի Կարլ Իվանովիչ, էս խլուրդները ուղղակի հոգիս հանել են... Էլ ճարս կտրել է, օգնեցէք...

Խորամանկ գերմանացին, Կարլ Իվանովիչը, ման եկաւ ամբողջ բանջարանոցը, տնդդեց խլուրդների բների ծակերը ու պատասխանեց.

—Օ, մենք կարող ենք մեծ անախորժութիւն պատճառել նրանց! Այո... Ըսկի բշելու պէտք էլ չը կայ. իրենք կը հեռանան:

Խլուրդը՝ թագնւած իր բնի մէջ՝ լսում էր էդ խօսքերը և քմծիծաղ տալիս:

—Ո՛րքան յիմար են էս մարդիկ. կարծում են, թէ որ երկու հոգի են զառել, դրանից աւելի խելօքացել են: Կարլ Իվանովիչը կը գնայ, իսկ ես էլի կը մնամ էստեղ:

Կարլ Իվանովիչը իսկապէս գնաց:

Ինչպէս նախորդ գարունքներին, էնպէս էլ հիմա, ամբողջ բանջարանոցը փորեցին: Բայց երբ ածուկներ էին պատրաստում, տէրը ինչ որ պսպղուն բաներ էր նետում հողի մէջ:

Խլուրդը՝ Թագնւած իր բնի մէջ՝ սպասում էր, որ տեսնէ, թէ ինչ պիտի լինի:

Ժամանակը անցնում էր, բայց ոչ մի առանձին բան չէր պատահում:

— Երկու յիմար մարդ ոչինչ չեն կարող անել մի խելօք խլուրդի դէմ, — վճռեց նա: — Ախ, ինչպէս նրանք յիմար են...

Իսկ Ժամանակն անցնում էր: Բանջարանոցի ցանքը արդէն վերջացրել էին: Խլուրդը արդէն ճաշակել էր մի քանի մատղաշ ընծիւղներ և էդպէս մի անգամ էլ յաղթանակել էր:

Մի խօսքով՝ ամեն բան գնում էր իր կարգին: Եւ յանկարծ... Պէտք է ասել, որ խլուրդի կինը արդէն պառուակ էր. նրա ատամները բթացել էին, և այդ պատճառով նա շատ էր սիրում իր բերանը քաղցրացնել մատղաշ և հիւթալի արմատներով:

Մի անգամ, արմատներ գտնելու համար, նա փորում էր գետնի տակը և յանկարծ էնպիսի մի ձէն հանեց որ...

— Վայ-վայ-վայ...

Խլուրդը, իհարկէ, վրայ հասաւ, յետևի թաթերից բռնելով՝ քաշեց պառուակն իր բոյնը և հարցրեց, թէ ինչ է պատահել:

— Օհ, մէկը դանակով քիչ էր մնացել, որ ամբողջ թաթս կտրէ, — գանգատւում էր խլուրդի կինը՝ ցոյց տալով վիրաւոր թաթը, որից արիւն էր հոսում:

— Ի՞նչպէս թէ դանակով: Ո՞վ կարող է դանակն առած մտնել գետնի տակ: Երևի՛ ինչ որ բան շփոթում ես, այ պառաւ...

Ծեր խլուրդը նոյնիսկ ուզում էր բարկանալ իր կնկայ վրայ, բայց էլի մի աղաղակ լուեց. — այս անգամ էլ խլուրդի կրտսեր, սիրելի որդին էր ծըլ-ծըլում:

— Օյ-օյ-օյ, մէկը պոչս կտրեց, ամբողջ պոչս!...

— Էդ արդէն յիմարութիւն է! — բարկացաւ ծեր խլուրդը:

Նա դիմեց դէպքը պատահած տեղը, բայց իսկոյն քիթը դիպաւ մի ինչ որ սուր բանի. Էդ պատ-ճառով նա յետ փախաւ և դուրս վազեց բնից:

— Այ-այ-այ!... — աղաղակեց ծեր խլուրդը, թա-թով շփելով վիրաւոր քիթը:

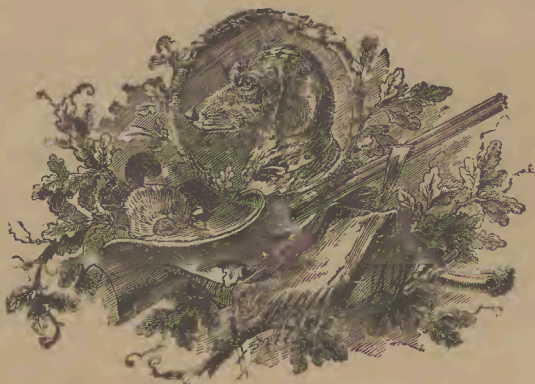
Նա վազեց դէպի բակը և որբան ոյժ ունէր, բղաւեց.

— Մեր տէրը ուղղակի աւաղակ է... Դա անբա-ղաքավարութիւն է վերջապէս! Նա կոտորտած ապակիներ է լցրել ածուկների մէջ: Ես, վերջապէս, պիտի հեռանամ էստեղից: Թող ապրի, ինչպէս ուզում է...

Ամենքը լուռ էին: Միայն այծը՝ միւրուքը տըմբ-տըմբացնելով՝ ասաց.

— Մեր գործը չէ, բարեկամ... Սակայն ճանա-պարհը բաց է առաջդ. դու գիտես — քո գործն է:

Թարգմ. Հալալ Տէր-Դրիգորեան

Մ ա յ ր ի կ ի Ա ր ե գ ն ու Ա յ ս ա ն ղ ի կ ը .

ԻՆՉՊԷՍ Է ԳՐԻԵԼ ԱՌԱՋԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

ԻՆՉՊԷՍ ԵՆ ՀՆԱՐԵԼ ՏԱՌԵՐԸ

Հեանդողութիւն

Թ Է ղ ա ր ղ Կ 'ի ա լ լ ի ն գ ի

(Սկիզբը Աղբիւր № 1)

Մի քանի օրից յետոյ Ատրուշանը առաւօտը վաղ վեր կացաւ, կարթն ու նիզակը վերցրեց, գնաց որսի: Առջի օրը Մալէզը նրանից ուտելիք պահանջեց, յայտնելով, որ աղած ձուկն ու միսն արդէն սպառել էր: Հիւրիշանը լսել էր, որ հայրը մտադիր էր առաւօտը վաղ գնալ Չախրախները ջանարի որսի: Աղջիկը երբէք Չախրախները չէր գնացած: Ուստի հետաքրքիր Հիւրիշանը հօր հետ անկողնից բարձրացաւ ու պատրաստեց նրան ընկերանալու: Խելացի աղջիկը իսկոյն վերցրեց մախաղը, մէջը լցրեց չամիչ ու ընկոյզ, մի կտոր ապուխտ, գցեց ուսին, առաւ ձեռքը իր մահակը և ճանապարհ ընկաւ:

Թէև Մալէզը շատ գոռգոռաց, պահանջեց, որ աղջիկը տանը մնայ, մորթիները մաքրէ, արևի տակ չորացնէ, բայց այծեմնիկի նման արագաշարժ Հիւրիշանը այրից դուրս թռաւ և արագ քայլերով բռնեց իր ուղին: Ատրուշանը գնում էր իր դստեր ետևից, վարսերն ու միրուքը տմբամբացնելով, լախտը աջում, և նիզակը ձախում մահակի տեղ գործածելով: Ատրուշանի ուսին թիկունքի կողմից կախած էր աղեղը, որի լարը ճօճում էր: Վաղորդեան զովին հայր ու աղջիկ իջան ձորից և բարձրացան վտակի ափով դէպի արևելահիւսիս: Վերջապէս հասան Չախրախները, որտեղից շատ համեղ և իւղալի ձուկ էր որսում հմուտ Ատրուշանը: Ծանապարհին նրանք պատահեցին գետափում միանը-

ման մի քանի տասնեակ թմբիկները, որոնք գրաւեցին հարցասէր Հիւրիշանի ուշադրութիւնը: Այդ թմբիկները ամենն էլ միաձև էին, կոկ ու մաքուր, հողով ծածկւած, և բոլորի վրայ էլ նկատելի էին մաքի, խելքի և ճարպիկ թաթերի հետքերը:

—Պապա՛ջան,—ասաց Հիւրիշանը, քթով ցոյց տալով հօրը այդ թմբիկները,—դրանք ի՞նչ են, ո՞վ է շինել:

—Դրանք էլ այրեր (բնակարաններ) են,—ասաց որսորդը լրջութեամբ.—դրանց մէջ էլ ապրողներ կան:

—Ու՛րբէր են դրանք, մի՞թէ այդ ցածիկ բնակարաններում մարդ կարող է ապրել:

—Այդտեղ մարդիկ չեն ապրում,—ասաց ժպտալով ծերունի որսորդը,—այդտեղ կուղբերն (ջրշուններն) են ապրում:

—Պապա՛ջան, կուղբն ի՞նչ բան է,—ասաց Հիւրիշանը հետաքրքրւած:

—Յիշո՞ւմ ես, ձմեռը որ որսացել էի, բերի տուն, մորթը քերթեցի և փափկացրի, Մալէզիկիդ համար ուսնոց շինեցի. կուղբն այն կենդանին է:

—Ի՞նչ փափուկ և գեղեցիկ մազ ունէր, պապա՛ջան, ի՞նչ լաւն էր: Բայց կուղբն ի՞նչ խելք ունի, որ այսպիսի գեղեցիկ բնակարաններ է շինում:

—Ամեն անասուն էլ խելք ունի: Կուղբն այնպիսի բուն է շինում, որ որքան էլ գետը բարձրանայ, նրա բնակարանը չի լցւի ջրով: Նա էլ իր յարմարութիւններն ունի և ապրում է խաղաղ կեանքով: Ա՛յ, տես այն կուղբը ինչպէս փախչում է, որ թագնւի իր ընի մէջ: Մեզ տեսաւ, վախից վազում է: (№ 5 պատկեր):

—Պապա՛ջան, որքան սիրունն է: Դրան էլ ինձ համար որսա՞ս...

—Հիմի նրա մազը թափւում է, անպէտք է. աշնանը կամ ձմեռը քեզ համար մի ուսնոց կը շինեմ կուղբի մորթուց, որ տաքանաս և չը հազաս:

—Ուրբան լաւ կը լինի, պապա՛ջան, որ փայլուն աչքեր շինես և դնես մորթին խրտւիլակի մէջ, որ փայլփլի...

Պուղը—կղբենի
Castor—Բոօր
(№ 5 պատկեր)

—Եղջերուի կոտորչից ու եղի սև պողից աչքեր էլ կը շինեմ...

—Է՛յ, պապաջան, ես քեզ այնպէս կը համբուրեմ, այնպէս կը համբուրեմ...

Նրանք խօսակցելով հասան Զախրախները: Մինչ այդ արեգակը արդէն բարձրացել էր, իսկ ձորակում ո՛չ ոք չը կար: Նրանք լսում էին քաղցրախօս թռչունների ճուղղումները, սրնթիաց վտակի շաշիւնը և անտառի հողմերի սուլոցները: Երբեմն երբեմն հեռ-

ւից թռչելով վազում էին նապաստակները, որոնց հալածում էին աղւէսները, բայց այդ բոլորն այնքան արագ էին սահում, որ նրանց հետքը չէր տպաւորւում Հիւրիշանի յիշողութեան մէջ: Աղջկայ միտքն աւելի զբաղւած էր երկընքում թռչող ծտերով, անտառում թռչկոտող երգեցիկների եղանակներով, այծեամիների և քարայծների ցատկընտոցներով: Միայն թէ աղւէսների՝ ճագարների դէմ բարձրացրած հալածանքը այնքան սաստկացաւ այդ օրը, որ ակամայ Հիւրիշանի մտածման թելը կտրւեց, և նա, դառնալով հօր կողմը, հարցրեց.

—Պապաջան, աղւէսներն ի՞նչի են հալածում անմեղ ճագարներին ու նապաստակներին:

—Մենք ի՞նչի ենք հալածում եղջերուներին ու ձրկներին:

—Մենք բռնում ենք, որ տանենք կշտացնենք մայրիկին, երեխաներին:

—Նրանք էլ տանում են, որ կերակրեն իրենց ճագերին:

—Աւելի լաւ չէ՞, որ միըզ ուտեն, ատու (բանջարաւմատ) ուտեն:

—Միըզ ու արմտիները այնպէս չեն կշտացնում և ուժեղացնում, ինչպէս միսն ու դմակը, ուղեղն ու ծուծը:

Հիւրիշանը չը կարողանալով հօր մտքերը հերքել, լռեց, բայց և այնպէս նրա մտքից չը հեռացան ո՛չ ճագարները, ո՛չ եղջերուները, ո՛չ էլ աղւէսները: Մինչ այդ՝

Ատրուշանը ուղղում էր նիզակը, որպէսզի մտնի վտակը, մուրժիներ և ջանարներ որսայ:

— Այս անիծւածներն անգամ վարպետ են դարձել, ժայռերի խորքերն են թաղւում, որպէսզի իրենց կեանքը ազատեն:

Բայց հակառակի նման պղնձէ նիզակի ծայրը փշրւեց: Բարկացած ըռպէին մի քար էլ գլորւեց և Ատրուշանի նիզակի եղնգնեայ կոթը կոտրեց: Դարձեալ զայրացաւ հմուտ որսորդն ու շարունակեց իր մենախօսութիւնը.

— Այ քեզ փորձանք, սատանի ոտքը կոտրւի. նիզակիս գեղարդը կոտրելը հերիք չէ, եղէգն էլ փշրւեց, իսկ ես մոռացել եմ պահեստի գեղարդներս վերցնելու: Կէսօր եղաւ, դեռ ոչ մի մուրժի չը բռնեցի, այժմ Մալէզիկը ինձ է սպասում, որ ճաշէ:

— Պապաջան, ես գնամ այրը, նոր գեղարդդ բերեմ, — ասաց Հիւրիշանը, հօրը օգնելու դիտմամբ:

— Դու ի՞նչպէս կարող ես մենակ այրը գնալ, այդ թխլիկ տոտիկներով ու կարճիկ սրունքներով այնքան ճանապարհ կտրել: Մանաւանդ որ ճամբին գայլերը կարող են քեզ պատառել, կուղբերը վրայ տալ, կամ նոյնիսկ կարող ես վտակն ընկնել: Պէտք է եօլա գնալ, մի կերպ նորոգել գեղարդդ:

— Ես չեմ վախենում, պապաջան, ճամբէն դիտեմ: Ոչոք ինձ չի կարող մօտենալ. այնպէս կը սուլեմ, որ գազաններն անգամ սասանին, և դու նեղ վիճակում գաս, հասնես, ինձ ազատես նրանց ճանկից:

— Մինչև ես գամ, քեզ կը լափեն գիշատիչները: Մանաւանդ ներկայիս նենգամիտ խաղեր են երևցել, հարաւից եկել են գեղանի կոյսեր փախցնելու: Քեզ կաներևութացնեն, լաստերի մէջ կը գաղեն, Շօշ կը տանեն:

— Ես ձայնս այնպէս կը բարձրացնեմ, որ նրանք չեն համարձակւիլ ինձ մօտենալու: Ես ում աղջիկն եմ, որ նրանք համարձակւեն քո տէգերից խոյս տալ: Ինձ ո՞վ կարող է յափշտակել և կամ փախցնել:

— Դու դեռ երեխայ ես, դեռ վազելու ոյժ չունիս,

դու մինչև ճշաս, նրանք բերանդ ու թևերդ կը կապեն: Նստի՛ր այդտեղ, մինչև ես նոր գեղարդը շինեմ: Այստեղ տէգի պղնձի ծայրեր ունիմ. նրանցից կը սարքեմ:

Ատրուշանը լեռ-լեզւած բարից սալ շինեց, վերցրեց գայլախազի մուրճը, որ շիմշատ կոթին միացրած էր մաշկէ սըրմով (թելով) և սկսեց ծայրերը սրել, ժանիքը սրել և յարմարեցնել:

Հիւրիշանը հեռուն նստած մտածում էր, թէ այս ինչ դառն իրականութեան մէջ են ապրում. աղւէսը հալածում է ճագարին, գայլը՝ այծին, արջը՝ ոչխարին, առիւծը՝ գոմէշին, խալդին՝ Թորգոմայ աղջիկներին: Եւ ի՞նչի մարդիկ չեն մտածում այս հալածանքի առաջն առնել: Եթէ խալդին չը հետամտէր Հիւրիշանին, գազանները նրան չըսպառնային, հօ ինքը կը կարողանար գնալ այրը և հօր նիգակը բերել:

Մինչ այս խոհերոջն էր զբաղւած Հիւրիշանը, կանգնած գետափին՝ գննում էր լճացած ջրերում իր չքնաղ իրանը, տեսաւ, որ հեռուն ինչ որ անձանօթ օտարական իր շարժումներին էր հետևում: Միառժամանակ չքնաղ աղջիկը ամեն բան մոռացաւ, նրան ոտքից գլուխ զննեց և նրա ներկայութիւնից ուրախացաւ: Այդ օտարականը, ինչպէս ենթադրում էր Հիւրիշանը, յափշտակիչ խալդի չէր, այլ բարեմիտ Հաթիթ էր, բայց Մուշասիրների լեզուն բոլորովին չէր հասկանում: Աղջիկը նկատեց, որ օտարականը իրմով էր հետաքրքրւած, զմայլել էր, ժպտում և մեծ հրճանքով նայում էր: Ճիշտ որ Հաթիթը շատ էր ուրախացել, քանի որ Հիւրիշանը նրան յիշեցրել էր իր սիրելի աղջկան: Օտարականը Հիւրիշանի հասակին և նրան շատ նման իր աղջիկը թողել էր Տաւրոսի լեռների սեպհական քարանձաւում, որտեղից եկել էր Թորգոմայ աշխարհը, ձի ձեռք բերելու: Հիւրիշանը մի րոպէ Հաթիթին գննելուց յետոյ ձեռքով կանչելու նշան տւեց ու գոռալով ասաց.

— Մօտ արի՛, մի՛ քաշւիլ, մի՛ վախենալ, այստեղ արի՛: Գիտե՛ս, որտեղ է մեր այրը, ուր այժմ մայրս ընկերուհիների հետ ժողովւած զրոյց են անում:

—Հ՛րմ,—ասաց օտարականը ու մօտեցաւ Հիւրիշանին, որի գեղով և մտերմական շարժումներով յափշտակւել ու գերւել էր: Երբ օտարականը մնջած կանգնած տեղը մնաց, Հիւրիշանն ասաց ոտքերով գետինը դոփելով:

—Յիմարութիւններ պէսքէն, ինձ պատասխան տուր: Յայտնի բան է՝ Մուշասիրցիների լեզուն չը հասկացող Հաթիթը պիտի լռէր, որից աւելի բորբոքւեց դեռահաս աղջիկը: Հիւրիշանն աւելի էր բորբոքւում, երբ ջանարներն ու կողակները ցատկըտում էին ջրի երեսին, այնինչ հայրը նիզակ չունէր, որ նրանց որսար, տանէին այրը, Մալէզին ու երեխաներին ուրախացնէին:

Ատրուշանն առանց գլուխը բարձրացնելու, անվերջ աշխատելով ասաց՝ առանց տեղից վեր կենալու, նոյնիսկ գլուխը դարձնելու:

—Ռուշան, մեծերին չի կարելի անարգել ու ձանձրացնել:

—Երբէք չեմ անարգում, պապաջան, ես բան եմ ասում, իսկ նա ոչինչ չի պատասխանում,—ասաց Հիւրիշանը քիթն ու մոութն ոլորելով:

—Ինձ մի՛ ձանձրացնի, օտարականին չեն զայրացնի, —կրկնեց Ատրուշանը, կոկելով ու հարթելով պղնձի գեղարդը: Ձեռն նկատում, որ օտարականը Հաթիթ է, խօսքը չի հասկանում: Նրանք բարի մարդիկ են, նրանցից մեզ վտանգ չի կարող գալ: Որ ասածդ չի հասկանում, էլ ի՞նչ պատասխան կարող է տալ:

Այդ ժամանակ Հիւրիշանը Հաթիթին նշան տւեց հօր նստած տեղն ու զբաղմունքը, որը գլուխը կախած, աչքերը յառած գործիքին՝ անդադար յղկում էր, կոկում գեղարդը: Օտարականը զննելով Ատրուշանին, երևակայեց, թէ նա մի նշանաւոր ցեղապետ էր, գաւառի տէրը, որը հրամայում էր երկրի նիզակաւորներին: Իսկ աղջիկն այնքան բարի էր, որ անկեղծութեամբ մտածածն ուզում էր հաղորդել իրեն գետինը դոփելով և դէմքը ծամածռելով: Հաթիթը ենթադրեց, թէ Հիւրիշանն անշուշտ այդ ցեղապետի աղջիկն էր, որը տքնում էր հօր կամքը իրեն հա-

ղորդել: Յեղապետն այնքան նշանաւոր մարդ էր այդ երկրում, որ չէր կարող զիջանել իր նման հասարակ օտարականի վրայ ուշադրութիւն անգամ դարձնել: Այս մտքերն աւելի կաշկանդեցին Հաթիթին ու նրան ստիպեցին համեստ, խոնարհ դիրք բռնելու և հնազանդութեան նշաններ ցոյց տալու, ծառայելու պատրաստակամութիւն արտայայտելու ծիծաղ դէմքով:

— Լսիր, — ասաց Հիւրիշանը, խօսքն ուղղելով օտարականին. — Ես ցանկանում եմ, որ դու գնաս մօրս մօտ, նրան լուր տանելու և պատասխան բերելու, քանի որ դու աւելի ուժեղ ես, ոտքերիդ կաշին կոշտացած, սրունքներդ երկար են, իսկ կուղբերը քեզ չեն կարող վնասել: Կերթաս մեր այրը, մայրս դռանը կիների հետ նստած կը լինի, նրանից կը պահանջես հօրս միւս սեւ-կոթանի նիզակը, կը ստանաս և կը բերես: Նիզակը մեր օջախի ժայռում ցցած է: Դէ՞ գնա, ա՛ռ ու բեր:

Օտարականը, յայտնի բան է, Հիւրիշանի խօսքերից ոչինչ չը հասկացաւ: Աղջկայ շարժումներից, թևերով, ձեռքերով, աչքով, քթով արած նշաններից Հաթիթը երևակայում էր, թէ իրեն առաջարկում է գնալ իրենց այրերը ինչ որ լուր տանելու, բայց չէր կարողանում միտքը հասկանալ: Օտարականը զարմացել էր Հիւրիշանի արարքից. մտածում էր, թէ հա ի՞նչ տարօրինակ աղջիկ է. ձեռքով կանչում է, ոտքով դռնում, ծիծաղում, խօսում է, գոռում, նշաններ տալիս, մի ինչ որ անհրաժեշտ բան է պահանջում: Հաթիթն իւրովի մտածում էր, որ եթէ ինքը Հիւրիշանի ցանկութիւնը չը կատարէ, այդ մեծաւորը—ցեղապետը կարող է իր գլուխը իրանից բաժանել: Այն մարդը, որ օտարականին թիկունքը դարձրած էր ընդունել, եթէ զայրանար, կարող էր իրեն մաշկել: Այս դառը մտքերն այնպէս յուզեցին Հաթիթին, որ տեղից բարձրացաւ, թխկենուց մի կտոր կեղև կլպեց, տւեց Հիւրիշանին, ուզելով ասել, թէ իր սիրտը այնպէս մաքուր—սպիտակ է, ինչպէս թխկենու կեղևը, որ ինքը բնաւ չար մտքով չի եկել նրա մօտ: Փոխադարձաբար

Հիւրիշանն էլ բան չը հասկացաւ օտարականի արարքից։ Քիչ մտածելուց յետոյ շարունակեց։

— Հա, ես գգում եմ, բարի օտարական, դու մեր բնակարանի տեղն ես ուզում իմանալ։ Բայց ես քեզ ինչպէս հասկացնեմ։ Ես կարող եմ մեր այրի ճանապարհը ցոյց տալ, այո, այո է, ուղիղ վտակի ափով, — ասաց Հիւրիշանը՝ մատով, թիով և դնչով այրի տեղն ու ուղղութիւնը նշան տալով։ — Ես կարող եմ նկարել այդ ճանապարհը այս տղմի կտորի վրայ, եթէ մի սուր բան ունենամ, խնդրում եմ, վզիցդ կախած վարագի ժանիքը ինձ տուր, ես դրանով իսկոյն կը նկարեմ ամեն բան։

Օտարականը դարձեալ ոչինչ չը հասկացաւ։ Հիւրիշանը ձեռը մեկնեց, բռնեց օտարականի գեղեցիկ մանեակը և ձգեց, որ նրա միջից պոկէ, առնէ վարագի ժանիքը։ Հաթիթը մտովի առում էր. — Անմեղ երեխայ, երբէք չի կարող երևակայել, թէ մանեակս և նրա միջի վարագի ժանիքը կախարդւած է։ Չէ՞ որ մեր քուրմն ասում էր, որ եթէ մէկն յանդգնի ու առանց իմ հաճութեան ձեռք մեկնէ մանեակիս, մանաւանդ վարագի ժանիքին, անշուշտ նա կուռչի և կը տրաքւի։ Բայց... զարմանալի է, այս բարի աղջիկը ոչ ուռեց և ոչ էլ տրաքեց։ Իսկ մեծաւոր — ցեղապետը, որն իր գործովն է զբաղւած, ոչ ինձ վրայ ուշադրութիւն դարձրեց, ոչ էլ վախենում է, թէ իր աղջիկը կարող է ուռչել ու տրաքւել։ Երևի սրանք էլ քուրմեր, կախարդներ են, որ նրանց վրայ չի ազդում իմ թալիսման։ Բայց հարկաւոր է զիջող լինել օտար երկրում և այս գրաւիչ աղջկայ վերաբերմամբ։ Եթէ մի բան պատահի, ես կը զրկեմ գլխիցս։

(Կը շարունակւի)

Ջ Ի Ի Ն

Անհուն լեռների լափն փորագաշտում՝
 Հայ գիւղն է թառած գերդ թագստի մէջ.
 Զմեռն է դաժան, բուքերն են շաշում,
 Համայն սփռւած է ձիւների մեծ շեղջ:

Հին, պապենական հաստաբետ մեծ տան՝
 Բազմած է քուրսին, շուրջը մահիճներ,
 Ուր մանուկները՝ հաստ վերմակ վրան՝
 Քնած են անոյշ, ազատ, անվեհեր:

Ոչինչ չը գիտեն և երջանիկ են,
 Եւ այդ չը գիտեն. պաշտող մայրիկի,
 Սիրող հայրիկի ջերմ խնամքներն են
 Դարձնում նրանց տունը նման դրախտի:

Ն. Վ. Տ. Ա.

Կ Ե Ա Ն Ա Պ Ր Ա Կ Ա Տ

Պ. Ն. ՄԱՄԻՆ-ՍԻՐԻՐԵԱԿ

«Ապրել հաղարաւոր կեանք,
Տանջել և ուրախանալ
Հաղարաւոր սրտերով—
Ահա այս է իսկական կեանքը
Եւ իսկական բախտաւորութիւնը»:
Մամին Սիրիրեակ:

Անցեալ նոյեմբերի 2-ին Պետերբուրգում վախճանեց Դմիտրիյ Նարկիսովիչ Մամինը, որը յայտնի է ընթերցող ռուս հասարակութեանը Մամին-Սիրիրեակ անունով, մի անուն, որով իրաւամբ հպարտանում է ռուս գրականութիւնը:

Վերջին տարիներս ծանր հիւանդութեան պատճառով Մամինը լռել էր և ոչինչ չէր գրում. կարծէք մի տեսակ մոռացութեան էր տրւած այն մարդը, որ իր ամբողջ կեանքում ծառայել է ճշմարտութեան և գեղեցկութեան պայծառ աստծուն, հաւատարիմ է մնացել ռուս գրականութեան, ռուսական մեծ արւեստի, ռուս մտքի և խօսքի մեծ աւանդութիւններին: Սակայն նրա գրեթէ քսան տարեկան գրականութեան մէջ և երբէք չեն մոռացւիլ, մանաւանդ մանուկ սերնդի կողմից:

Մամին-Սիրիրեակը ծնւել է 1852 թւին Ուրալեան լեռների մի խուլ գործարանում, Նիժնիյ Տադիլ քաղաքի մօտ: Նրա հայրը քահանայ էր: Ապագայ գրողին

Մամին Սիրիրեակ

էլ ուզում էին պատրաստել քահանայութեան համար. այդ պատճառով նրան ուսման տեին Եկատերինբուրգի հոգևոր ուսումնարանը, ապա նաև Պերմի հոգևոր դպրանոցը:

Սակայն վերջինիս դասընթացը աւարտելուց յետոյ Մամինը քահանայ լինելու փոխանակ գնաց Պետերբուրգ և սկզբից մտաւ բժշկական ակադէմիան և ապա տեղափոխեց համալսարանի իրաւաբանական բաժինը. Բայց չբաւորութեան պատճառով չը կարողացաւ համալսարանը աւարտել: Հօր մահից յետոյ բաղմանդամ ընտանիքի հոգսը ամբողջովին ծանրանում է նրա վրայ, և նա

սկսում է մանր լրագրական աշխատանքով մի կերտ կառավարել ընտանիքը:

Նա իր կիսաքաղց կեանքը Պետերբուրգում և իր գրական սկզբնական քայլերը նկարագրել է մի վէպի մէջ՝ «Գծեր Պէպկոյի կեանքից» վերնագրով:

Հետզհետէ նրա առաջ բացւեցին և այն ժամանակայ լաւագոյն ամսագրերը — „Дѣло“, „Отечественныя Записки“ և այլն: Եւ Մամին-Սիբիրեակի անունը սկսեց փայլել առաջնակարգ ռուս հեղինակների շարքերում:

Մամինը իր տաղանդը գլխաւորապէս ներքի է իր ծննդավայրին: Նրա գրածքներում պատկերանում է մինչև այդ անծանօթ Ուրալեան երկրի վերջին 60-70 տարիների կեանքը ընդհանրապէս և գործարանային կեանքը մասնաւորապէս՝ իր բնորոշ և ինքնատիպ կողմերով:

Նա իր գրածքների նիւթը վերցնում էր ազգաբնակչութեան բոլոր խաւերից. պատկերացնում էր և՛ ճորտին, և՛ գործարանի դաժան կառավարչին, և՛ ազահ ու անկուշտ միլիօնատէրին ու մեծ ու փոքր կեղեքիչներին, որոնք միջոցների մէջ խորոթիւն չեն դնում, և թէ՛ շահագործւող բանւորին ու նրանց կեանքը բարւոքելու համար մտածողներին:

Մամինը շատ բեղմնաւոր գրող էր: Նրա գրչին պատկանում են բազմաթիւ վէպեր ու վէպիկներ և պատմածքներ: Նա կեանքը նկարագրում էր մոայլ կող-

մերից. սակայն ջերմօրէն սիրում էր այդ կեանքը, ամբողջ հոգով ձգտում էր դէպի նրա առողջարմատները և մարդկանց հրաւիրում էր դէպի բարւոյ և արդարութեան ճանապարհը:

Մամին-Սիբիրեակն սկզբից գրում էր միայն մեծերի համար. բայց երբ ինքն անմիջապէս սկսեց դաստիարակել իր փոքրիկ աղջկան, նրա առաջ բացւում է մանկական հոգու գեղեցիկ աշխարհը իր առանձին պահանջներով, հարցասիրութեամբ, և նա սկսում է իր տաղանդով ծառայել թէ՛ իր աղջկան և թէ՛ նրա նման փոքրիկ ընթերցողներին: Եւ Մամին-Սիբիրեակն այդպիսով գտնում է իր իսկական ուղին ու մանկական գրականութեան մէջ գրաւում է նոյնիսկ աւելի պատւաւոր տեղ: Մանուկների համար նա գրում էր հասկանալի և մատչելի ձևով, անկեղծ ու խոր զգացմունքով. նա խօսում է նրանց հետ ո՛չ թէ բարձրից, այլ ինչպէս խօսում են միմեանց հետ հաւասար մարդիկ: Նա իր պատմւածքներում և գեղանի հէքիաթներում պատկերացնում է կեանքի բազմազան սրտաշարժ, կենդանի ու զւարթ տեսարաններ: Նա շօշափում է մանկական հոգու լաւագոյն կողմերը, ներշնչում է լաւ ու աղնիւ գաղափարներ: Վերցնենք, օրինակի համար, հանգուցեալի այն գեղանի ու գրաւիչ հէքիաթները, որ յայտնի են „Девушкины Сказки“ անունով:

Մահից առաջ լրացաւ Մամին-

Սիրերեակի գրական գործունէութեան 40-ամեակը: Հիւանդութեան պատճառով, իհարկէ, չէր կարելի հանդիսաւոր կերպով տօնել յօրեկեանը: Բայց և այնպէս հոկտեմբերի 26-ին (մահից մի շաբաթ առաջ) Պետերբուրգում կատարեց համակրելի և բեղմնաւոր հեղինակի 40-ամեայ յօրեկեանը:

Բաղմաթիւ ուղերձներ ու հեռագիրներ էին ստացել, որոնց թւում նաև Համառուսական Գրական Ընկերութիւնից, Գիտութիւնների Ճեմարանից և այլն: Բայց հիւանդի մերձաւորները հնարաւոր համարեցին կարգաւ միայն յօրեկեարի գրչակից ընկերների ու նշանաւոր ուսու հեղինակների ուղերձը: Այդ ուղերձում ի միջի այլոց ասւած է. «Դուք բացիք Ձեր հոգին մեր մանուկների առաջ, նրանք էլ իրանց հոգին բացին Ձեր առաջ: Դուք հասկացաք և սիրեցիք նրանց, նրանք էլ հասկացան և սիրեցին Ձեզ: Ձեր ու նրանց մէջ անքակտելի կապ է հաստատւած, և «Աւետանուշկայի հէքիաթները» կը կարգացւին այնքան ժամանակ, որքան որ Ռուսաստանում գոյութիւն կունենան Սիրբի փրչոտ կատուն, գիւղական շուն «Պօստօյկօն», մոխրագոյն մկնիկը, և ծղրիղը վառարանի յետեւ, և խայտաճամուկ տարմահաւը վան-

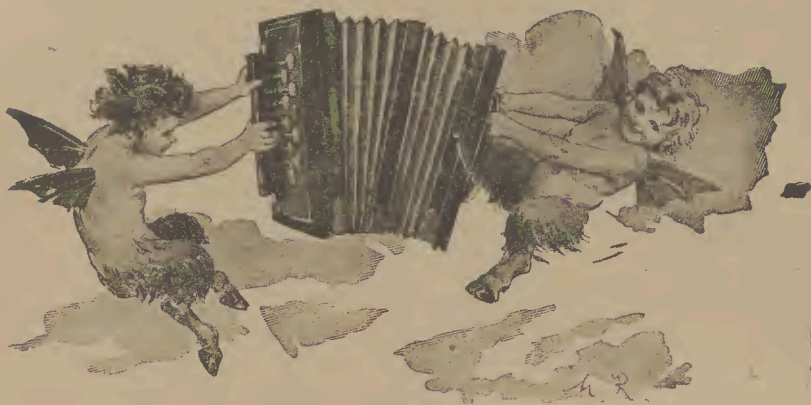
դակում, և կուարար աքլարը: Շնորհակալութիւն Ձեզ, թանգագին հեղինակ և սրտի ընկեր. թող Աստուած Ձեզ առողջութիւն և բախտաւորութիւն տայ երկար ու երկար տարիներ !».

Դմիտրիյ Նարեկսովիչն այդ ուղերձը լսում է անկողնում և այնքան թոյլ է զգում իրան, որ նոյնիսկ չի կարողանում պատասխանել մի երկու խօսքով: Ինչպէս ասացինք, մի շաբաթ յետոյ, նոյեմբերի 2-ին, Մամին-Սիրերեակը վախճանւում է 60 տարեկան հասակում:

Նրա բաղմաթիւ գրածքներից շատ քիչ բան կայ թարգմանւած հայերէն: Առանձին գրքոյկով լոյս են տեսել պ. Կ. Մելիք-Շահնազարեանի փոխադրութեամբ և «Նւէր մանուկներից» խմբի հրատարակութեամբ Լուսատտիկներ վերնագրով հէքիաթները: Մամինից թարգմանել է նաև պ. Լ. Մելիք-Աղամեան: Աղբիւրի 1898 թ. 7—8 համարում տպագրւել է Ալեօնուշկայի հէքիաթներից մէկը՝ «Կաթը, խաշիլը եւ մոխրագոյն մոռանը» մեր թարգմանութեամբ: Այժմս էլ Աղբիւրի ընթերցողներին տալիս ենք Մամին Սիրերեակի «Իմ գործը չէ» վերնագրով սիրուն գրածքը, որը աշխոյժ կերպով պատկերացնում է խլուրդի կեանքը:

Զալալ Տէր-Գրիգորեան

Մ ա ն կ ա կ ա ն Ա շ ի ա ռ ի

V տարի

պատկերազարդ զևար ամսաթերթ
1913 թ. № 2 փետրուար

տարի V

Հրատարակում է մասնակցութեամբ Աղբիւրի աշխատակից-
ների եւ ժրաջան մեր ըաժանորդ աշակերտուհիների ու
աշակերտների

Խ Լ Ո Ւ Ր Դ Ը

Օլիշկան շատ էր սիրում ծա-
ղիկը: Նա վաղուց ցանկութիւն
ունէր այգում ծաղկանոց ունե-
նալու: Գարունը մօտ էր. Օլիշկան
և մայրը գնացին այգին:

— Տեսնո՞ւմ ես, սիրելիս, այս
հարթ գետինը, — առաջ մայրը աղ-
ջկանը, — քեզ եմ տալիս ծաղկանոց
շինելու համար. նա արդէն մշա-
կած պատրաստ է, մնում է միայն
ցանել ու խնամել:

— Օ՛հ, սիրելի մայրիկ. անչափ
ուրախ եմ ու չը գիտեմ, թէ ինչ-
պէս յայտնեմ քեզ իմ շնորհակա-
լութիւնը:

— Միայն եղիր խելօք, զաւակս,
և ահա քեզ շնորհակալութեան
փոխարէն: Օլիշկան միւս առա-

ւտեան իր երկու եղբայրնե-
րով այգում այդ գետնի քարերն
ու աղբը հաւաքեցին, մաքրեցին
և յետոյ սերմը ցանեցին և տուն
վերադարձան: Շուտով ցանածը
դուրս եկաւ, և Օլիշկան ամեն օր
իր եղբայրների հետ գալիս էր
այգին, ծաղկանոցը այցելում:

Մի օր էլ, երբ Օլիշկան դալիս
էր ծաղկանոցը այցելելու, զար-
մանքով տեսնում է, որ ծաղկա-
նոցի հողը անկանոն կերպով ցը-
րիւ է տւած, ծաղիկները պոկո-
ւած և անկանոն թափթփւած:
Իսկոյն կանչում է բանւորին ու
հարցնում, թէ ո՞վ է այդպէս
արել:

— Խլուրդը, այն անպէտք խը-
լուրդն է արել, օրիորդ. ես այ-
սուհետեւ կը հետեւեմ, միամիտ

եղիւր, — ասաց բանւորը:

— Եղիւր բարի, չըմոռանաս, ես քեզ կը վարձատրեմ, — ասաց օրիորդը և տուն վերադարձաւ: Եւ այդ օրից յետոյ այդ բանւորը սկսեց հետեւել և անմեղ կենդանիներին մէկը միւսի յետեից սպանում էր, ինքն էլ չիմանալով, թէ ինչո՞ւ մի բան միայն գիտէր, որ օրիորդը իրան պիտի վարձատրէ դրա համար:

Օլիչկան իր այցելութիւնները չէր պակասեցնում. նրա ուրախութեանը չափ չըկար, տեսնելով, որ բանւորը խլուրդներէ հետքը իսպառ կորցրել է, ու մի լաւ վարձատրեց բանւորին:

Իրկու շաբաթից յետոյ այդու համար մասնագէտ այգեպան էին վարձել:

Այդ միջոցին Օլիչկան իր սովորութեան պէս երբ այցելեց ծաղկանոցը, զարմանքով տեսաւ, որ ծաղկանոցը էլի փորփրւած, ծաղիկները անկարգ թափթփւած են: Օրիորդը շտապով կանչեց այգեպանին և ցոյց տալով ծաղկանոցի անկարգ դրութիւնը, իր դժգոհութիւնը յայտնեց:

Այգեպանը ծիծաղելով նկատեց օրիորդին, որ խլուրդներն են այդպէս արել, որոնք օգտակար կենդանիներ են, վազվզում են ֆլասակար միջատների յետեից և ստիպւած են լինում գետինը փորփրել և անպատճառ գտնել ոչնչացնել:

— Հասկանո՞ւմ ես, դրանք ուտում են ֆլասակար միջատներին:

— Ծաղկանոցը և գետինը փը-

չացնում են, իսկ դու ասում ես օգտակար կենդանիներ են, ասաց Օլիչկան լացակումած:

— Ոչ, օրիորդ, դա նորութիւն է, որ ասում ես թէ խլուրդը ֆլասակար է: Ծիշտ է, խլուրդը գետինը փորփրում է, բայց դա ոչ թէ ֆլաս, այլ ընդհակառակը օգտակար է. հողը փափկանում է և անձրեւ եղած ժամանակ ջուրը լաւ է ծծում:

Օլիչկան, որ ուշադրութեամբ լսում էր այգեպանին և երբ նա վերջացրեց խօսքը, ասաց.

— Ապա ինչո՞ւ ասում են, թէ խլուրդը ֆլասակար գաղան է, և նոյնիսկ այսօր մեր հարևանից լսեցի այդ:

— Այո, ճիշտ է, ասում են, ասաց այգեպանը, որովհետեւ մարդիկ չը գիտեն և զլանում են ուսումնասիրեն, թէ ինչն է իրենց օգուտ և ինչն է ֆլաս. նրանք ասում են առանց չափելու և կշռելու. և դու շատ խելօք օրիորդ կը լինես, եթէ այդպիսիներին չը լսես և չը հաւատաս նրանց անտեղի ասածներին: Նոյնպէս և այն մարդկանց, որոնք ասում են թէ խլուրդները ֆլասակար են:

Օլիչկան այդ ամենը լսելուց յետոյ այնուհետեւ ոչ միայն անմեղ զրպարտութիւններին հաւատում էր, այլ և ուզում էր, որ նրանք չը լինեն: Նա ամբողջ հոգով ուզում էր սիրել, ցրտից ու անձրեւից խնամել այդ օգտակար խլուրդներին:

Թարգմ. Յարութ. Թաւաքալեան

Աշակ. Գանձակի քաղ. դպր.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Սաթիկի նախաճաշը Աղբիւրի ակըմ:
Ախ, դու, լալկան (ոսերէնից). Սիլւա Օլ.
Առակը Տիկին Բիւրեղ
Խմիք, Արուսեակ Պատկեր
Իմ գործը չէ (Մամին-Սիբիրեակ) Զ. Տ.-Գրիգորեան
Գուրգէնի կոնցերտը Պատկեր
Մայրիկի Արեգն ու Աստղիկը Պատկեր
Հիւրիշանն ու Ատրուշանը (շարունակ). Ատրպետ
Զինն, ոտանաւոր Ե. Վ. Տ. Ա.
Կ Ե Ն Ս Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն
Գ. Ն. Մամին-Սիբիրեակ Զ. Տ.-Գրիգորեան
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ
ԽԼՈՐԴԸ Յար. Թաւաքալեան
Յ Ա Ի Ե Լ Ի Ա Տ
Տօբի և Մալի (Հօֆման) Թարգմ. Գ. Բարխուդարեան
Խմբագրութիւնից:

НИВА

еженедельный иллюстрированный журнал.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА ПОДПИСЧИКИ ПОЛУЧАТЬ:

1913 г.

52 №№ журнала: романы, повести, рассказы, картины, рис. в красках, иллюстрации современных событий.

52 КНИГИ, отпечатанные четким шрифтом, в которые войдут:

12 КНИГЪ ЕЖЕМЕСЯЧНАГО ЖУРНАЛА „ЛИТЕРАТУРНЫЯ И ПОПУЛЯРНО-НАУЧНЫЯ ПРИЛОЖЕНИЯ“.

40 КНИГЪ „СБОРНИКА НИВЫ“, содержащихъ:

ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ **Ө. И. ТЮТЧЕВА.**

ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ **Леонида АНДРЕЕВА.**

ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ **В. ВЕРЕСАЕВА.**

ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ **МОЛЬЕРА.**

12 №№ „Ежемесячныхъ новѣйшихъ модъ“.

12 ЛИСТОВЪ выкроекъ и рисунк. рукодѣльн. работъ.

1 „ОТРЫВНОЙ ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ КАЛЕНДАРЬ“ на 1913 г.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА „НИВЫ“ со всеми приложениями на годъ: безъ доставки: въ СПБ.—6 р. 50 к., въ Москвѣ, у Печковской 7 р. 25 к., въ Одессѣ, „Образованіе“ 7 р. 50 к.; съ дост. въ СПБ.—7 р. 50 к., съ пересылкою—во всѣ мѣста Россіи—8 р. За границу—12 р. въ 2, 3 и 4 срока. Иллюстрирован. объявл. о под. Разсрочка платежа въ 2, 3 и 4 срока. пискъ высылается бесплатно.

Адресъ: С.-Петербургъ, въ Контору журнала „НИВА“, улица Гоголя, № 22.

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԻՑ

Աղբիւրի հետեւեալ №-ում կը տպագրուի Ռումանովներէ՝
Արքայական Տան պատմութիւնը:

Վերջին անգամ յայտարարում ենք՝ Աղբիւր-Տարազի տարեկան բաժանորդները եթէ կամենում են ստանալ պրէմիաներով, պէտք է վճարեն 10 ռ., առանց պրէմիաների 5 ռ. և առանց յաւելւածների 4 ռ., միայն Աղբիւրը տարին 3 ռ., իսկ ամիսը 30 կոպէկ:

Արտասահմանի համար Աղբիւր-Տարազ պրէմիաներով 18 ռ., (կամ 50 ֆր.):

Ապուրիկ և մաս-մաս բաժանորդագրութիւն չէ ընդունում և նման պատէրները թողնում են անկատար:

Եթէ բաժանորդից մէկը իր №-ը չէ ստանում, նա պէտք է իր բնակում քաղաքի պօստատանը գրաւոր յայտնէ իր բողոքը, պահանջելով, որ այդ բողոքը ներկայացնելի Թիֆլիսի պօստատան միջով Աղբիւր-Տարազի խմբագրութեան: Ուղղակի մեզ դիմողի բողոքը թողնում է անուշադիր, այն հիման վրայ, որ մենք ամենայն կանոնաւորութեամբ №№-ը Թիֆլիսի պօստին ենք յանձնում ցուցակով և պօստատանից առնում ստացական: Իսկ եթէ №-ը բաժանորդին՝ չէ հասնում, մեղաւորը ենթարկւում է ծանր պատասխանատուութեան: Պօստային օրէնքները խիստ են և անկարող է, որ պօստից կորչէի, մանաւանդ ցուցակով յանձնւած մի թերթ, կամ նամակ:

Երբ մենք նշանակեցինք զպրոցական աշակերտներին 5 ռ. բաժանորդագին Աղբիւր-Տարազ 26 պրէմիաներով և յաւելւածներով, հետաքրքրական է թէ ինչ էին մտածում, որ չէին աճապարում բաժանորդագրուել: Իսկ այսօր դիմում են և խնդրում բացառութիւն անել:

Ոչոքի ոչ մի բացառութիւն:

Որովհետեւ Աղբիւր-Տարազի հէնց յունւարի №№-ի հետ ուղարկւած պրէմիաներն ու յաւելւածները միայն 10 ռ. արժեն:

Ապառիկ եւ մաս մաս բաժանորդագրութիւն չէ ընդունում:

Հասցէն՝ Тифлис, Редакция „АГБЮР“ կամ „ТАРАЗ“.

Tiflis, (Caucase) Direction Agbüri կամ Taraz.

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ: